

Gombos Tünde

Színjátszás – két nézőpontból

Tisztelt Szerkesztőség, kedves Olvasók!

Egy külkerületi 12 évfolyamos gimnázium magyartanára vagyok 13 éve. Tanítok a felső tagozaton és a gimnáziumban is. Munkám egyszerűnek tűnik, és egyúttal ebben rejlik a bonyolultsága is.

Attól, hogy két tantárgyként, magyar nyelvként és irodalomként tartja számon az órarend, ez a két tudományterület még nem létezik egymás nélkül. Az irodalmi művek a sokoldalú személyiségfejlesztést támogatják, magatartásmintákat közvetítenek, a világtapasztalatokat árnyalják, mindez azonban nem történhet meg anélkül, hogy ne lennének tanítványaink tisztában a nyelvvel mint rendszerrel, illetve ne ismernék annak működését, hiszen az irodalom a nyelvből építkezik.

Intézményem pedagógiai kultúrájában és programjában nagy szerepet szán a színjátszásnak, az önkifejezés egyik leglátványosabb formájának. Tagozatonként évente rendezünk a tavasz folyamán kulturális fesztivált, mivel hiszünk abban, hogy nem csak színi tanodában nevelkednek a jövő tehetségei, és ezt meg is kell mutatnunk a nagyvilágnak. Egy színdarab mint művészeti tevékenység létrehozása lényegesen többet ad a diákoknak, mint amit el tudunk képzelni: szövegtudást, magabiztosságot, az önkifejezés lehetőségét, a későbbiekre vizsgarutint és nem utolsósorban művészi élményt. A katarzis fogalmát megtaníthatjuk a 9. osztályban a diákoknak, de ezt az élményt ugyanezek a tanulók már sokkal korábban is megtapasztalhatják.

Eddig jobbra a felső tagozatosok részére dramatizáltam ifjúsági regényeket, és hoztunk létre tanítványaimmal közösen előadásokat. Tavaly volt először alkalmam gimnazistákkal együtt dolgozni. Hosszas keresgélés után akadtam rá az interneten az Arany János *Hidavatás* című balladájából készült, elő- és utójátékkal kiegészített *koldusperformanszra*. Nem elképzelhetetlen, hogy a *Hidavatás* saját életrendjükből kiesett alakjai ma a metrórt választanák szörnyű rítusuk színteréül, ezért is indul és záródik a darab az aluljáró jellemző alakjaival: az alamizsnáért könyörgő koldusokkal, a szatyrukat cipelő, nappali álmukat alvó hajléktalanokkal vagy az őket zaklató metrórendőrökkel.

A szociális hálón kicsúszó, ellehetetlenülő társadalmi csoportok életformájáról való tapasztalatok megbeszélése, a vegetatív szintre zuhanó létezésről alkotott elképzelések összegzése szükségszerű volt ahhoz, hogy Arany balladáját, annak morális helyzeteit a tanulók megértsék. A kerettörténet után a mű értelmezése volt a munka következő fázisa. Érdemes idézni egyik diákom, Hajba Bianka Nikoletta (10. a) szavait: „Arany nyelve nem biztos, hogy mindenki számára érthető a mi korosztályunkból. Az idősebbek még megértik a régies kifejezéseket, de nekünk már nem olyan egyszerű a szöveg megértése, értelmezése. Az osztály legtöbb tagjának ehhez magyarázatra volt szüksége. Bizonyos szempontból előnyt jelent az ilyen szövegek átélésében, ha valaki sokat olvas, vagy legalábbis jártas az 1800-as és 1900-as évekbeli művek szövegeiben. A tanári segítség is jelentős az értelmezés szempontjából. Azok után, hogy megértettük a szöveget, egy olyan világ tárult ki előttünk, amely esetleg nem is áll olyan messze a mai, jelenkori világunk hangulatától. Egyes kifejezéseket átvettünk a mű nyelvezetéből a hétköznapi szókincsébe. A világ, amelyet Arany János megalkotott annak idején, most tükörkép is lehet a mostani világról.”

A próbák egyre inkább olyan munkaalkalmakká váltak, ahol nem kellett azon gondolkodni, hogy most éppen a magyar nyelv vagy irodalom az, amiről beszélünk. A ballada értelmezését, a szereplők öngyilkosságához vezető indítékait csak a nyelv ismeretén keresztül tudtuk megfejteni. Bogoztuk Arany szavait, és próbáltuk

megfejtetni a néhány szavas utalások mögötti helyzeteket. Ismét Hajba Bianka Nikolettát idézem: „Az előadott mű megértésével bővült a szókincsünk, és a történet előadásával átélhettünk olyan élethelyzeteket, amelyek ma is igen jellemzőek a társadalmunkra. Azok a pillanatok, amikor az éppen a Dunába ugrani készülő emberek elmondják életük történetét egy-két mondatban, olyan érzelmek skáláját váltotta ki belőlünk és a nézőközönségből, amely ilyen idős korban, mint mi, még elképzelhetetlen. Hiszen még csak most kezdünk el élni igazán, de mégis át tudtuk élni a karakterek lényének lényegét. A színpadon a tömeget alkotó társaim mind azzal a fura csönddel élték meg a történéseket, ami igazán hangsúlyozta a feszült, drámai helyzetet. A vízbe ugrókat alakító osztálytársaim egy ideig feszélyezettek voltak a szerep megvalósítása miatt.”

A tökéletes szövegtudás után a színpadra állítás is jelentett nehézségeket a közösségünk számára. Megpróbáltuk a hangzó szöveget a legtökéletesebb artikulációval előadni, hogy mindenki számára érthető legyen. Ezzel tulajdonképpen erőt kaptak diákjaim arra, hogy tudatosan tekintsenek mindennapi nyelvhasználatukra, hiszen ma a nyelvet használókra az elnagyolt, rossz hangsúlyozás, már-már érthetetlen kifejezésmód jellemző inkább. Ezek után következett a hangsúlyok, a hanglejtés, a hangerő, a beszédtempó, a szünettartás gyakorlása, megfűszerezve mindezt a kórusban való szövegmondással. Így látta ezt Hajba Bianka Nikoletta: „A színpadi megvalósítás mindannyiunk közös munkája révén lett sikeres. Volt, aki segítséget kért a saját szerepéhez, de volt, aki ösztönösen megérezte az általa alakított karakter jellemét, érzéseit. A rendezői instrukciók is segítségül szolgáltak a megvalósításban. Bizonyos szempontból nézve mindenki egy jellemformálódáson ment keresztül. Megértettük bizonyos szituációk, érzések valódi mélységét, és ezáltal többek lettünk valamivel. A próbák alatt még jobban összekovácsolódott az osztály, és a színpadon már egy »teljes egészet« alkottunk. Azt senki sem vitatja az osztályból, hogy a próbák alatt voltak mélypontok, de mindig túllendültünk ezeken, és újult erővel vetettük bele magunkat a próbák hosszú óráiba. Volt, aki sírt, volt, aki nevetett, volt, aki majd elaludt, de mégis sikerült odafigyelnünk egymásra és az osztályfőnökünkre. Úgy érzem, a nyelvünk is sokkal gazdagabb lett a *Hídavatás*ban használt régies kifejezések miatt. A *Hídavatás* hangulata, témája ma is érvényes. Ennek a műnek az előadásával jobban átélhettük az akkori és a mai élethelyzeteket. A mai világban mindenki rohan, senki sem figyel a másokra, elsiklunk olyan dolgok fölött, amelyek lényegesek volnának. Ráadásul a ballada műfaji adottságainál fogva tragikusan zárul. Az általunk előadott darab azért reméljük, felhívja a figyelmet arra, hogy mások is léteznek rajtunk kívül. A reménytelenségből is van kiút, csak meg kell találni annak a módját, hogy kilábaljunk a mélyből. Mindig van valami, ami miatt érdemes élni. Egy társ, egy gyermek, egy unoka, egy testvér, bárki, bármi, ami értelmet adhat az életnek. Az egész történet elgondolkodtatott bennünket, hogy hová tart ez a világ. Osztálytársaimban is megfogalmazódott valami arról, hogyan lehetne jobba tenni ezt a világot. Minden szempontból gazdagabbak lettünk a színdarab előadásának köszönhetően.”

A próbák és az előadás hangulata nem írható le egyszerű szavakkal. Nem hallható az élő zongoraszó, amely az egész darabot végigkísérte, a fiú éneklése, aki Máté Péter *Most é/sz* című dalát adta elő egy szál gitárral a nyakában, és nem hallatszik az osztály sem, ahogyan a dal refrénjét énekli.

Ezek a gyerekek nem színészek, csupán egy külkerületi gimnázium tanulói. És ez a darab csak egyszer élt a színpadon, mindössze 30 percre. E harminc percnél azonban jóval többet adott a diákoknak és a pedagógusnak is. A diákok észrevétlenül merültek el Arany János nyelvében, beszédtechnikát tanultak, szövegértést gyakoroltak, karakterjellemzőket fejtettek meg, irodalmi mű értelmezésére vállalkoztak. Megtanultak olyan emberi magatartásformákat, amelyekből egyre kevesebb van körülöttünk: egymásra figyelni, alkalmazkodni, együttműködni, tanácsot adni és elfogadni, erőt meríthettek további tanulmányaikhoz. Én pedig hitet, hogy az irodalom nem a porosodó könyvespolcokat jelenti a mai diákok számára, hanem olyan irodalmi műveket is, amelyekben majd képesek lesznek meglátni a szépséget. Emellé már csak ajándék volt, hogy az irodalom értését, az alkotás örömét közösségi élményként tapasztalták meg, és ez mindenképpen hosszú ideig összekötő kapocs lesz a számukra.

Tisztelettel:

Budapest, 2013. november 14.

Gombos Tünde
okleveles magyartanár

Gombos, Tünde: Theatricals – from two perspectives

Az írás szerzőjéről

Gombos Tünde

Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium, Budapest, Magyarország

gombos.tunde[kukac]chello.hu